

Historické ocenenie baníctva Dobšinej

Technické pokroky v histórii boli často prezentované usporiadaním svetových výstav, dnes nazývaných aj EXPO. Ide veľké medzinárodné výstavy priemyslu a technologického procesu, ktoré sa konajú od polovice 19. storočia. Prvá svetová výstava sa konala roku 1851 v Londýne. Ich cieľom je podporovanie medzinárodnej spolupráce, reprezentovanie kultúrneho dedičstva a inovácie.

Svetová výstava sa **v roku 1867** konala v Paríži (Exposition Universelle de Paris 1867), otvorená bola 1. apríla 1867, zahájil ju francúzsky cisár Napoleon III. v duchu „dejín práce“. Výstava predstavila mnoho technických inovácií. Bola vôbec prvou výstavou, kedy sa vystavovatelia nezmestili do jednej budovy a tak boli zriadené národné pavilóny. Celkovo bolo 343 vystavovateľov. Svetová výstava 1867 v Paríži bola štvrtá svetová výstava. Trvala od 1. apríla do 3. novembra 1867 na Champ-de-Mars, kde vystavovalo 41 krajín. Výstava mala názov Svetová výstava umenia a priemyslu (Exposition universelle d'Art et d'industrie). Financovanie zabezpečili štát, mesto Paríž a súkromné dary. Hlavným pavilónom výstavy bola oválna budova o rozmere 490 x 380 metrov, ktorú navrhovali inžinier Jean-Baptiste Krantz a architekt Léopold Hardy. Výstavu doplnil park navrhnutý Jean-Charles Alphand a Jean-Pierre Barillet-Deschamps. Na výstave sa objavili významné inovácie.

Na tejto výstave bola Zembergským baniam v Dobšinej udelená strieborná medaila, ktorú dodnes vo svojich zbierkach uchováva Banícke múzeum v Rožňave. Jej popis uverejňujeme so súhlasom autora.

Uverejnené: 15. január 2020

EXPOKUS 01/2020

B 2915

Medaila udelená Zembergským baniam v Dobšinej pri príležitosti svetovej výstavy v Paríži v roku 1867. Svetová výstava v roku 1867 bola v poradí štvrtá svetová výstava a zároveň druhá, ktorá sa konala v Paríži. Trvala od 1. apríla do 3. novembra 1867 na Champ-de-Mars. Jej názov bol Svetová výstava umenia a priemyslu (Exposition universelle d'Art et d'industrie) a zúčastnilo sa jej okolo 50 000 vystavovateľov z vyše 40 krajín. Navštívilo ju 11 miliónov až 15 miliónov návštevníkov.

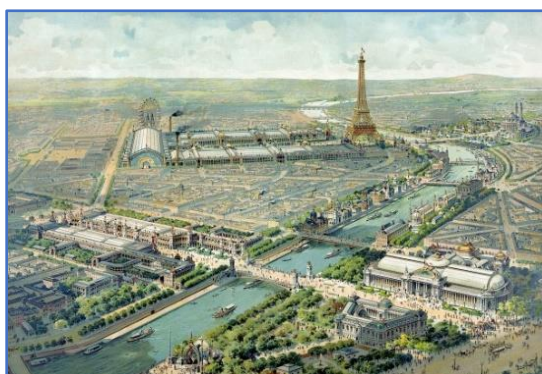
Hlava medaile znázorňuje Napoleona III. s myrtovým vencom na čele. Rub medaile obsahuje v strede nápis : MINES ZEMBERG (Zemberské bane), nápis okolo : EXPOSITION UNIVERSELLE DE MDCCCLXVII A PARIS RECOMPENSES obsahuje nápis Priemer medaile je 5 cm a je vyrobená so striebra. Uložená je v okrúhlom červenom koženom puzdre na modrom zamate. Do zbierok fondu baníctva bola nadobudnutá 16.8.1977 od FO ONV Rožňava.

Jaroslava Neubauerová

Svetová **výstava 1878** v Paríži bola siedmou svetovou výstavou. Konala sa od 1. mája do 31. októbra 1878 na Champ de Mars a na pahorku Chaillot na druhom brehu Seiny. Výstaviisko zaberalo 75 hektárov a bolo rozdelené na dve časti: ľavý breh Seiny (Champ de Mars) a pravý breh (Chaillot). Pre spojenie oboch častí bol rozšírený Most Jéna a pri Champ de Mars bolo postavené aj dočasná stanica so štyrmi koľajami. Palác Trocadéro (Kamenný palác) postavil architekt Gabriel-Jean-Antoine Davioudem a inžinier Jules Bourdaisem a slúžil ako oficiálne prijímacie miesto. Veľtržný palác (Kovový palác) bol hlavným výstavným pavilónom o ploche 420 000 m², postavený podľa projektu Henri de Dion a Léopold Hardy. Bol rozdelený na stánky jednotlivých krajín, francúzskych kolónií, výtvarného umenia a stánok mesta Paríža. Galerie du Travail (Hala Práce) umožňovala návštevníkom pozorovať robotníkov pri práci. Výstava bola nielen technologickým a kultúrnym predstavením, ale i predzvesťou modernej doby.

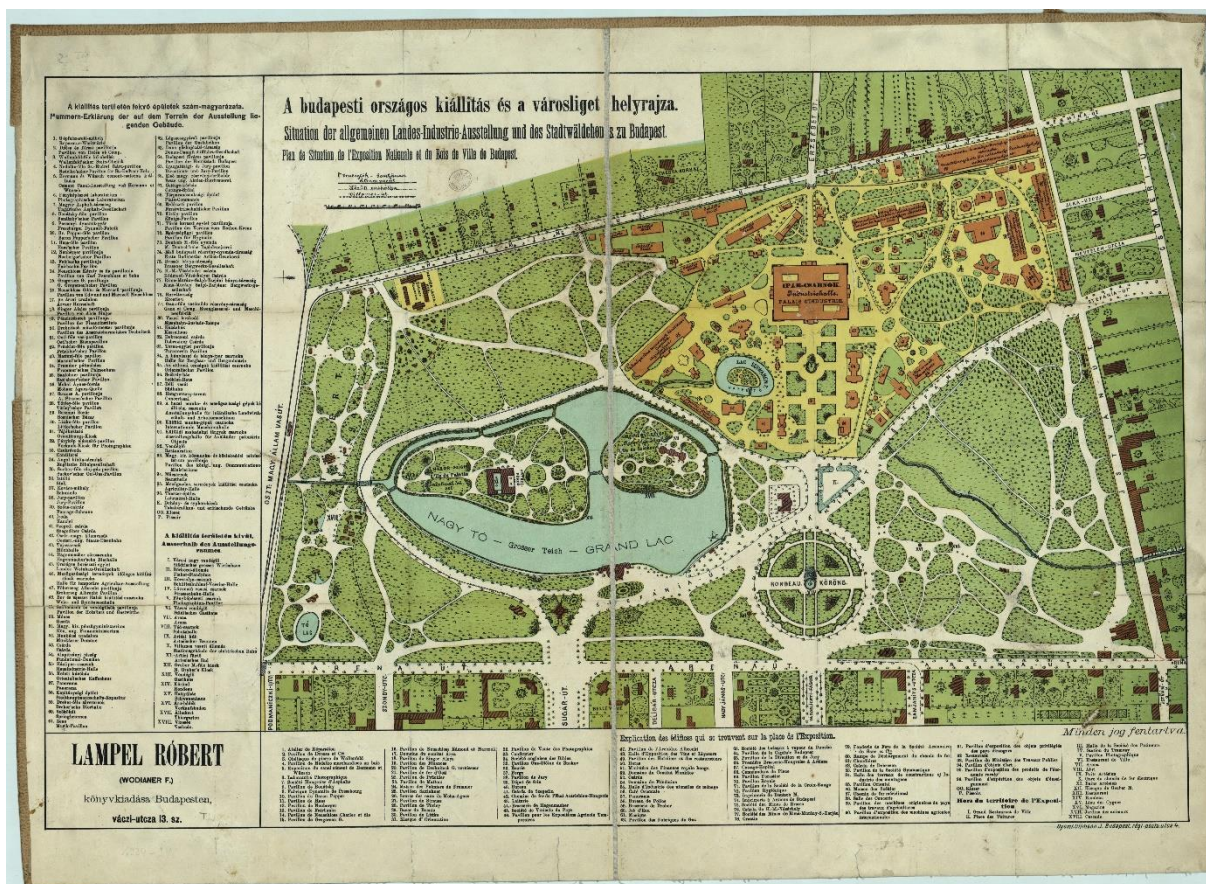

Na výstave bola udelená Zembergským baniam v Dobšinej jednostranná strieborná medaila.

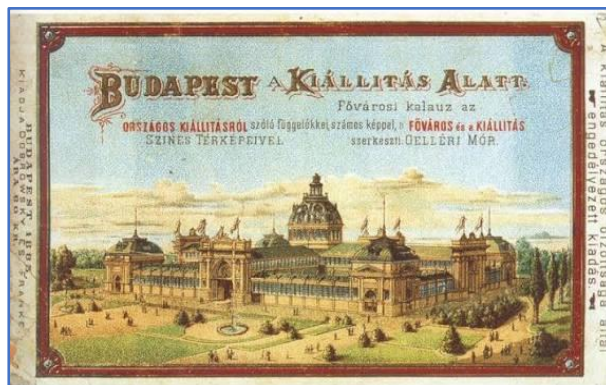

Nápis po obvode „EXPOSITION UNIVERSELLE INTERNATIONALE DE 1878 PARIS“, ústredná postava predstavuje ženu štylizovanú ako anjel, ktorá drží vo zdvihnutej pravej ruke vetvičku myrty a v ľavej trúbku; vpravo postava muža, ktorý vo zdvihnutých rukách nad hlavou drží štylizovaný obdĺžnik s nápisom: „MINES DE ZEMBERG - DOBSINA“. V spodnej časti je zobrazená budova tzv. Kovového paláca, výstavná budova a meno autora výtvarného riešenia „CHAPLAIN“.

V roku 1885 sa takáto svetová výstava konala v Budapešti vo výstavnom priestore, ktorý možno nazvať ako „Stadtwiildohen“ – teda maďarský „Hyde Park“ (Városliget) na rozlohe asi 300 000 m². Expozície boli vo viac ako 70. sálach a pavilónoch, ktoré mali rozlohu od 100 do 16 000 m². Celková plocha ich krytého priestoru presahovala 66 000 m². Okrem toho sa tu nachádzalo asi 35 ďalších budov pre kancelárie, reštaurácie a iné účely. Cieľom organizátorov programu tejto národnej všeobecnej výstavy v roku 1885 bolo čo najúplnejšia prezentácia hospodárskeho, kultúrneho a umeleckého pokroku vtedajšieho štátu. Okrem celkového efektu vystavovaných predmetov, výstavnej plochy, viacerých účelovo postavených pavilónov a množstva súvisiacich kongresov, prispela k tomuto účelu aj voľba miesta jej konania. Výstavu v období od 2. mája do 4. novembra 1885 navštívilo skoro dva milióny osôb.

Nákres usporiadania výstaviska v Budapešti roku 1885

Pohľad na výstavisko a príležitostný leták, ktorý upozorňuje na Budapešť počas výstavy

Na tejto výstave bola spoločnosti Zembergských baní v Dobšinej udelená medaila z bronzu, ktorú dodnes uchováva Banícke múzeum v Rožňave a podrobne ju zdokumentovala Gabriela Kolesárová, so súhlasom ktorej uverejňujeme doslovné znenie:

Uverejnené: 12. február 2019

EXPOKUS 01/2019

B 2916 – Bronzová medaila zo Všeobecnej celoštátnej výstavy v Budapešti v roku 1885 udeľená Zembergským baniam v Dobšinej.

Predná strana: Uprostred mýtická postava (bohyňa Victória) držiaca v rukách vence. Ľavou rukou sa opiera o obetný oltár. Pod nohami jej vyrastá konár myrty. Nápis okolo: ORSZÁGOS ÁLTALÁNOS KIÁLLÍTÁS BUDAPESTEN 1885 (Všeobecná celoštátna výstava v Budapešti 1885).

Zadná strana: uprostred orámovaný nápis CZEMBERGI BÁNYATÁRSULATNAK DOBSINA (Banská spoločnosť Zemberg Dobšiná), pod ním: AZ ÉRDEM JELÉÜL (Za zásluhy). Okraj orámovaný myrtovým vencom.

Návrh: SCHWARTZ FE, medaila je uložená v čiernom koženom puzdre, na vrchnáku nápis: BUDAPESTI ORSZÁGOS KIÁLLÍTÁS 1885. Puzdro vnútri vyložené fialovým zamatom.

Rozmery medaily: Ø 6,5 cm, hrúbka 0,6 cm. Vyhotovená je z bronzu.

Získanie medaily súvisí s ťažbou niklovo – kobaltových rúd, čo predstavuje snáď najslávnejšiu éru baníctva v Dobšinej. Oblasť Dobšinej bola najväčšou lokalitou ťažby týchto rúd v celom Uhorsku. Sčasti z nej vyrábali farbivo – šmolku, ktorá sa používala na farbenie plátna, kameňiny a porcelánu a sčasti ju vyvážali na ďalšie spracovanie do Anglicka vo forme upraveného koncentráту. Najväčší rozmach ťažby bol v rokoch 1860 – 1875, keď sa v Nemecku začali raziť niklové mince, čo priaznivo ovplyvnilo rozkvet mesta Dobšiná a jeho okolia. V tomto období sa Dobšiná radila medzi najbohatšie mestá.

Ťažbou Ni-Co rúd sa v Dobšinej zaoberalo niekoľko ťažiarskych združení, z ktorých ťažiarstvo Zemberg bolo najväčšie.

G. Kolesárová

Rok 1896 bol v dejinách Uhorska významným medzníkom, počas ktorého sa v krajine konalo množstvo rôznych podujatí, okrem iných aj výročná výstava v Budapešti tzv. milléniová (Milléniumi Kiállítás) otvorená 2. mája 1896 v mestskom parku (Városliget). Bola, okrem iných akcií, monumentálnou oslavou tisícročného výročia príchodu Maďarov do Karpatskej kotliny, prezentovala kultúrny, hospodársky a politický vzostup vtedajšej krajiny. Výstava zahŕňala historické budovy, priemyselné pavilóny a podporila rozvoj mesta. Táto jubilejná výstava, svojim významom a veľkosťou, patrila k najväčším udalostiam v dejinách vtedajšieho Uhorska. Areál výstavy spolu s jazerom a dvomi ostrovčekmi mal rozlohu 50 tisíc m². Bolo tu postavených okolo 240 pavilónov a k výstave patrila aj susedný pozemok o rozlohe 135 tisíc m² vyhradený pre účely výstavy zvierat. Hlavná vstupná brána bola z Andrásyho triedy. Výstavu slávnostne zahájil cisár František Jozef I. za prítomnosti domácej a zahraničnej elity.

Jubilejná výstava bola rozdelená na dve hlavné skupiny – historickú a súčasnú. Historická výstava sa konala v komplexe pavilónov na Széchenyiho ostrove a bola rozdelená do dvadsiatich podskupín (architektonické pamiatky; umelecké diela; hudba a divadlo; vývoj vzdelávania a školstva; literatúra; priemysel; cirkev; zariadenie sídel a bytov; pastiersky život – poľnohospodárstvo – lesníctvo – rybárstvo – poľovníctvo; vláda a verejná správa; vojna a organizácia vojska; rysy národného života). Druhá skupina výstavy, venovaná súčasnosti, bola rozsiahlejšia a mala 20 oddelení (umenie; literatúra a tlač; vedecké a verejné vzdelávacie inštitúcie – výuka; zdravotníctvo a výchova detí; obchod – financie – úvery; poľnohospodárstvo; lesníctvo a poľovníctvo; baníctvo – hutníctvo a železiarsky priemysel; strojnictvo; technické a vedecké prístroje; doprava pozemská a vodná; stavebný priemysel; drevársky a dekoratívny priemysel – nábytok; hrčiareňský a sklársky priemysel; kožený, textilný a odevný priemysel; zlatý, strieborný a okrasný tovar; vojenstvo; chemický priemysel; potravinársky priemysel; národopisná výstava a domáci priemysel.

Výstava bola ukončená dňa 3. novembra 1896. Počet návštevníkov bol pomerne vysoký, odhaduje sa na 5, 8 miliónov.

Na tejto výstave bola mestu Dobšina udelená bronzová medaila, ktorú uchováva Banícke múzeum vo svojich fondoch.

Na prednej strane je okolo obvodu nápis: „VÝSTAVNÁ MEDAILA . ODMENA ZA ZÁSLUHY“ (KIÁLTÁSI EREM AZ ÉRDEM JUTALMÁUL); v strede štylizované postavy ženy, ktorá drží v rukách vetvičku myrty a muža s fakľou v ľavej ruke, pravou objíma ženu okolo pásu. Vpravo dole v reliéfovej tabuľke je nápis: „MESTU DOBŠINÁ“ (DOBSINA VÁROSNÁK), popod ktorou je vetvička palmy, meno autora BECK Fülöp a obrysy reťazového mostu v Budapešti.

Na zadnej strane po obvode je nápis: „1896 . TISÍCROČNÁ KRAJINSKÁ VÝSTAVA (1896 . EZREDÉVES . ORSZÁGOS . KIÁLTÁS) a uhorský znak s anjeli, ktorí zdvihnutými rukami držia nad znakom kráľovskú korunu, pričom anjel na ľavej strane má v pravej ruke trúbku.

Uvedené skutočnosti, okrem iných, taktiež poukazujú na význam dlhoročného baníctva na území Dobšinej.

Zdroje:

Šťovíčková, A.: Oslavy uherského milénia 1896, diplomová práca, FF Univerzity Karlovy, Praha, 2011

https://www.gracesguide.co.uk/1885_Budapest_National_Exhibition

<https://www.archivnet.hu/felebredt-a-haladas-igaz-barataiban-az-a-vagy-hogy-vegre-egy-igazi-teljes-orszagos-kialitas>

<https://banmuz.sk/galerie/expokus/137-expokus-01-2019>

https://cs.wikipedia.org/wiki/Světová_výstava_1867

<https://banmuz.sk/galerie/expokus/211-expokus-01-2020>

Zostavil Mikuláš Rozložník, Košice 02/2026